

VERSLAG TOEKOMSTATELIER PLATTELANDSPACT 20/05/2025

‘EEN WARME GEMEENSCHAP’

Het traject naar een Plattelandspact vertrekt vanuit een inspirerend toekomstbeeld voor een schitterend platteland in 2050, opgebouwd rond vijf kernfacetten:

- Een kwalitatieve, veerkrachtige en multifunctionele open ruimte
- Een levendige, aantrekkelijke en gezonde woonomgeving
- Een warme en zorgzame gemeenschap
- Een plek voor economische bedrijvigheid en vernieuwing
- Besturen en burgers die samen het verschil maken

Voor elk van deze facetten organiseerden we een toekomstatelier, waarin we samen met deelnemers van Vlaamse, provinciale en lokale overheden, het middenveld en kennisinstellingen het toekomstbeeld verder vormgaven.

Op **dinsdag 20 mei vond in het Open Huis in Staden** het derde toekomstatelier plaats, rond het thema van de warme gemeenschap en leefbare dorpen. Dit document bundelt de belangrijkste inzichten en bouwstenen die tijdens dit atelier naar voren kwamen. In dit toekomstatelier waren er 27 deelnemers. In bijlage is een overzicht van de verschillende organisaties die deelgenomen hebben te vinden.

Status van dit document

Dit document heeft geen formele status. Het is een werkdokument, opgesteld op basis van de input van deelnemers, verwerkt met behulp van AI en nagelezen door de moderatoren. Samen met andere werkdokumenten en verdere analyses vormt het een bouwsteen voor het Vlaams Plattelandspact.

INHOUD

Verslag toekomststatelier Plattelandspact 20/05/2025	1
‘Een warme gemeenschap’	1
1 Verloop van het toekomststatelier	3
2 Verslag van de subfacetten	3
2.1 Samenleven in diversiteit	3
2.1.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	3
2.1.2 Aanvullingen door de deelnemers	4
2.1.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel	4
2.2 Buurt- en verenigingsleven en vrije tijdsbeleving	8
2.2.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	8
2.2.2 Aanvullingen door de deelnemers	9
2.2.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel	9
2.3 Toegang tot kwalitatieve publieke en private diensten	15
2.3.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	15
2.3.2 Aanvullingen door de deelnemers	16
2.3.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel	17
2.4 Een laagdrempelig aanbod van welzijn en zorg	22
2.4.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	22
2.4.2 Aanvullingen door de deelnemers	22
2.4.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel	23
Bijlage	27

////////////////////////////////////

1 VERLOOP VAN HET TOEKOMSTATELIER

Het toekomstatelier werd opgedeeld in 3 stappen:

1. Aanvulling van het toekomstbeeld

In deze eerste stap verdiepten we het toekomstbeeld rond een warme gemeenschap. We gingen van start met een eerste levendige tekst die de deelnemers in dialoog met elkaar verrijkten en aanscherpten.

2. Verdieping van de subfacetten aan gesprekstafels

Aan verschillende gesprekstafels werd vervolgens ingezoomd op een specifiek subfacet van een warme gemeenschap. Inspirerende praktijken uit het veld vormden een leidraad voor de gesprekken. Via de methodiek *Continue – Start – Stop – Synergie* brachten deelnemers in kaart:

- Welke goede praktijken we moeten verderzetten omdat ze vandaag al goed werken en waarom ze goed werken (continue);
- Welke nieuwe acties nodig zijn om deze goede praktijken op te schalen (start);
- Welke knelpunten weggewerkt moeten worden om de goede praktijken op te kunnen schalen (stop);
- Waar er kansen zijn voor samenwerking of versterking (synergie).

3. Aanvulling op verdieping van de subfacetten

Tot slot kregen de deelnemers de kans om ook feedback en ideeën aan te reiken bij de subfacetten die ze niet rechtstreeks hadden besproken, zodat we het geheel maximaal konden verrijken.

2 VERSLAG VAN DE SUBFACETTEN

2.1 SAMENLEVEN IN DIVERSITEIT

2.1.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: De aantrekkelijkheid van het platteland als woon- en werkomgeving zorgt voor een diversere plattelandsgemeenschap in 2050. Deze gemeenschappen zijn inclusief en werken actief samen over de verschillende groepen (jong - oud, nieuwkomer - oorspronkelijke bewoners) aan het gemeenschappelijke doel om de buurt, dorp, gemeente levendig en leefbaar te maken. De overheid faciliteert dit door ontmoeting, engagement en deelname in de besluitvorming mogelijk te maken.

Omschrijving

Er is oog voor de noden van deze verschillende groepen, de onderlinge spanningen en de dialoog ertussen. Er wordt geïnvesteerd in samenleven, want het is niet meer 'iets vanzelf'. Belangrijk, want het platteland verliest kracht als de capaciteit te sterk versnipperd is.

Jongeren en ouderen hebben elk hun eigen context en leefwereld; Ook autochtonen en nieuwkomers houden er andere leefpatronen op na, of denk aan rustzoekers versus bewoners die het sociale leven van een dorp opzoeken, etc.

Geëngageerd burgerschap en solidariteit worden ondersteund om te werken aan gedeelde waarden en normen.

2.1.2 Aanvullingen door de deelnemers

Burgerzin kan sterker worden ontwikkeld, waarbij verenigingen een centrale rol spelen. Vrijtijdsbesteding is een belangrijke hefboom voor verbinding, vooral op het laagdrempelige niveau van informele ontmoeting. Toch rijst de vraag of er andere vormen nodig zijn om echt impact te genereren. Verbindende initiatieven kunnen tegenstellingen overstijgen en zorgen voor meer veerkracht in dorpen. Daarbij is het belangrijk dat de rol van de overheid als facilitator concreet en duidelijk wordt vormgegeven.

Samenleven in diversiteit vergt ook aandacht voor taal, het inspelen op specifieke noden van verschillende doelgroepen en het doorbreken van taboes. Het is belangrijk dat bewoners kansen krijgen om zelf activiteiten te organiseren, zonder gehinderd te worden door overmatige regels of administratieve lasten.

Het samenbrengen van diverse groepen vraagt maatwerk en oog voor drempels zoals uitsluiting en verschillen in gemeenschapsverwachtingen. Actief burgerschap moet gezien worden als een leerproces, waarin ook plaats is voor emotie en angst voor verandering en het ontwikkelen van luisterbereidheid en openheid.

Nieuwkomers moeten actief betrokken worden bij scholen, verenigingen en buurtinitiatieven. Hierbij is speciale aandacht nodig voor mensen in armoede en mensen met een beperking. Evenementen van het lokaal bestuur of buurtcomités kunnen helpen om nieuwkomers te integreren en de gemeenschapszin te versterken.

Het imago van de landbouwer verbeteren is geen taak die de overheid alleen kan dragen; samenwerking met verschillende actoren is cruciaal.

Tot slot wordt benadrukt dat diversiteit niet alleen cultureel of etnisch is, maar ook leeft in verschillen in houding tegenover gemeenschapsengagement. Vrijtijdsactiviteiten, persoonlijke interesses en informele contacten kunnen een eerste stap zijn naar verbondenheid in een diverse samenleving.

2.1.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.1.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

- Straatambassadeurs (Leader project Meetjesland): in verschillende dorpen en wijken worden inwoners benoemd tot "straatambassadeur". Zij vormen de brug tussen bewoners, de gemeente, het

verenigingsleven en andere lokale partners. Ze signaleren noden, brengen mensen samen, organiseren (kleinschalige) activiteiten en betrekken moeilijk bereikbare groepen.

- Fysieke ontmoetingsplaatsen en centrale locaties: het belang van een laagdrempelige, centrale plek in het dorp of de wijk zoals een dorpshuis, parochiezaal, een café, buurttuin ... waar mensen elkaar spontaan kunnen ontmoeten. Het kan de motor zijn van sociale cohesie en het opstarten van diverse activiteiten. Zoals een Ferm mamadepot dat als ontmoetingshub dient voor verschillende doelgroepen. De pastorie van Olen biedt een kantoorruimte aan voor Rurant, maar ook ruimte voor vzw Vrienden van de pastorie en de gemeente.
- Dorpsploeg in Mol: werkgroepen en participatie-initiatieven rond samenleving in diversiteit. Via initiatieven worden diverse doelgroepen samen rond de tafel gebracht; buddies of gekende personen uit de buurt nodigen minder bereikbare inwoners uit om deel te nemen.
- Volkstuinen (algemeen): het is een goed voorbeeld van lokale initiatieven die sociale cohesie en samenleven in diversiteit bevorderen. Volkstuinen worden gedragen door vrijwilligers en de plek speelt een belangrijke rol voor ontmoeting voor verschillende mensen in de gemeenschap.

2.1.3.2 Opschaling (start)

Tijd en middelen zijn basisvereisten:

Het bouwen aan sterke en verbonden gemeenschappen vraagt tijd, middelen en een doordachte aanpak.

Verbindende initiatieven komen niet vanzelf tot stand: ze vergen zowel structurele ondersteuning als aandacht voor de specifieke context van buurten en dorpen.

////////////////////

Een eerste stap is het grondig begrijpen van het lokale gemeenschapsweefsel. Dat betekent oog hebben voor demografische evoluties, verschillen tussen buurten en dorpen, en het actief analyseren van de sociale dynamiek. Niet elke buurt heeft dezelfde noden of hetzelfde potentieel voor engagement.

Lokale besturen spelen hierin een cruciale rol. Hun slagkracht en bereidheid om samenwerking tussen diensten te organiseren, maken het verschil in de ondersteuning van gemeenschapsontwikkeling. Het vergt een open houding én een interne cultuur die samenwerking en vernieuwing mogelijk maakt.

Daarnaast is het belangrijk dat de nodige competenties en methodieken aanwezig zijn. Deze kunnen aanwezig zijn binnen het lokale bestuur of via samenwerking met middenveldorganisaties die ervaring hebben in het begeleiden van gemeenschapsvormende processen. Denk hierbij aan speelse en creatieve invalshoeken, open communicatiestijlen en methodisch werken. Opleiding en gerichte aanwerving kunnen bijdragen aan het versterken van deze capaciteit.

Gemeenschapsvorming vraagt ook experimenteer ruimte. ‘Anders’ verenigen biedt kansen tot innovatie, bijvoorbeeld rond thema’s als buurtnetwerken, voedseldeling, recyclage van goederen of deeleconomie. Zulke vernieuwende praktijken ontstaan vaak vanuit concrete, kleinschalige initiatieven, maar hebben de potentie om uit te groeien tot structurele oplossingen.

Verbinding begint bij eenvoudige daden. Het aanmoedigen van ‘kleine helpen’ tussen buurtbewoners – iemand helpen met een klus, een praatje maken, iets delen – draagt bij aan sociale cohesie. Even belangrijk is het normaliseren van het stellen van een hulpvraag. Door het doorbreken van de schroom om hulp te vragen, ontstaan er nieuwe vormen van wederkerigheid.

Hoewel elke buurt en elk dorp uniek is in samenstelling en behoeften, zijn de basisprincipes van gemeenschapsofbouw universeel. Door te leren van succesvolle voorbeelden – bijvoorbeeld via podcasts waarin lokale initiatieven hun verhaal delen – kunnen ideeën zich verspreiden en ontstaat er schaalbaarheid zonder de lokale eigenheid te verliezen.

Tot slot zijn kunst en het inzetten van individuele talenten bijzonder krachtige en laagdrempelige methodieken om mensen samen te brengen en diversiteit te overstijgen. Creatieve expressie en het vieren van persoonlijke sterktes bieden kansen om bruggen te bouwen in een samenleving die steeds diverser wordt.

2.1.3.3 Drempels (stop)

Gemeenschapsvorming is een complex en gelaagd proces dat niet start vanuit een leeg blad. Een ‘wit blad’ werkt vaak verlamdend: mensen verbinden zich niet aan een abstract ideaal, maar aan concrete initiatieven die hun leefwereld raken. Het is via het gezamenlijke proces – werken aan tastbare doelen en thema’s – dat een gemeenschap ontstaat en zich verder ontwikkelt.

Van ideeën naar engagement:

In veel trajecten wordt volop ingezet op het verzamelen van ideeën binnen gemeenschappen. Maar daar stopt het niet: het vraagt ook tijd en aandacht om mensen te engageren om mee te bouwen aan de uitvoering. Er bestaat vaak een spanningsveld tussen het oogsten van input en het effectief zoeken of vragen van engagementen. Dat betekent: mensen uitnodigen om verantwoordelijkheid op te nemen, zonder hen te overvragen of te vervreemden.

Vrijwilligers en professionals – een delicate samenwerking:

Een bijkomende uitdaging is de samenwerking tussen vrijwilligers en professionals. Beide groepen brengen waardevolle bijdragen, maar de wisselwerking is niet vanzelfsprekend. Ze vraagt doorzettingsvermogen, ruimte om te experimenteren, en vooral tijd om elkaars posities te leren begrijpen en respecteren. Pas dan ontstaat er een vruchtbare samenwerking waarbij ieders rol wordt erkend.

Balans tussen bottom-up en top-down:

Een sterk gemeenschapsproces beweegt voortdurend tussen bottom-up initiatieven en top-down ondersteuning. Deze wisselwerking kan enkel slagen wanneer er sprake is van wederzijds vertrouwen. Overheden en professionele organisaties moeten leren controle los te laten en vertrouwen geven aan burgers en lokale initiatieven. Die ruimte tot zelforganisatie is essentieel, maar vraagt tegelijk heldere kaders en ondersteuning.

Communicatie voorbij taal:

Een valkuil in veel methodieken is dat ze sterk talig zijn. Zeker in diverse groepen kan dit uitsluiten in plaats van verbinden. Er is nood aan alternatieve uitingsvormen die minder op verbale expressie leunen, zoals beeld, kunst, beweging of praktische actie. Deze vormen maken het mogelijk om ook mensen met verschillende achtergronden en taalvaardigheden volwaardig te betrekken.

Sociale media – tussen verbinding en afstand:

Hoewel sociale media veel kansen bieden voor communicatie, kunnen ze ook echte verbinding in de weg staan. Ze scheppen soms een illusie van betrokkenheid, terwijl diepgaand contact en vertrouwen pas ontstaan in fysieke ontmoeting, gedeelde actie en samenzijn. Het blijft belangrijk om offline interacties te stimuleren en daar de basis te leggen voor gemeenschapsgevoel.

Mensenwerk is niet te meten in cijfers:

Een ander knelpunt is dat investeren in mensenwerk zich moeilijk laat vangen in indicatoren. Zeker binnen projectmatige kaders, zoals bij Leaderprojecten, worden inspanningen vaak afgemeten aan meetbare output.

Maar het opbouwen van relaties, vertrouwen, wederkerigheid – de kern van gemeenschapsvorming – laat zich niet objectiveren. Toch is het net dat “onmeetbare” aspect dat vaak het meeste impact heeft op lange termijn.

Projectmatig werken versus verduurzaming:

Tot slot is er een spanning tussen projectmatig werken en het streven naar duurzame verandering. Projecten hebben meestal een begin- en eindpunt, met deadlines, rapportages en tijdelijke middelen. Maar gemeenschapsvorming stopt niet bij het einde van een subsidie. Het vraagt langetermijnvisie, structurele ondersteuning en ruimte om te groeien voorbij de logica van het project.

2.1.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten.

Een doeltreffend woonbeleid vraagt om diverse woontypologieën die inspelen op de uiteenlopende behoeften van bewoners. Hierbij is er aandacht nodig voor de balans tussen publieke en private ruimte, zodat zowel individuele woonkwaliteit als gemeenschapsvorming bevorderd wordt.

Daarnaast is het essentieel dat lokale besturen en burgers samen verantwoordelijkheid opnemen in de ontwikkeling en realisatie van dit beleid. Samenwerking en co-creatie vormen de sleutel tot een gedragen en toekomstgericht woonbeleid.

2.2 BUURT- EN VERENIGINGSLEVEN EN VRIJE TIJDSBELEVING

2.2.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: Buurtwerking, verenigingen en vrijetijdsinitiatieven versterken de verbondenheid, gezondheid en het welzijn van mensen. Ontmoeting, solidariteit en betrokkenheid staan centraal. Gemeenschapsinfrastructuur werkt ondersteunend door multifunctioneel in te zetten om ontmoeting en samenleven te faciliteren.

Omschrijving

Via buurtwerking, verenigingsleven en vrije tijdsinitiatieven krijgen mensen de kans om elkaar te ontmoeten, samen initiatieven op te zetten en zich actief in te zetten voor hun leefomgeving.

Deze vormen van lokaal engagement dragen bij tot de fysieke en mentale gezondheid en de persoonlijke verrijking. Ze zorgen voor verbondenheid, solidariteit en een gevoel van thuis zijn.

Gemeenschapsinfrastructuur speelt hierin een belangrijke rol en wordt, vanuit efficiëntie én verbondenheid, zo veel mogelijk multifunctioneel ingezet.

2.2.2 Aanvullingen door de deelnemers

Gemeenschapsinfrastructuur als basis voor ontmoeting:

Een sterk dorpsleven begint bij voldoende ontmoetingsplaatsen en toegankelijke gemeenschapsinfrastructuur. Niet alleen nieuwe plekken zijn hierbij belangrijk, ook bestaande infrastructuur zoals scholen of kerken kunnen meer gevaloriseerd worden en een tweede leven krijgen als ontmoetingsplek. Het is essentieel dat deze infrastructuur aantrekkelijk is voor verschillende doelgroepen, zodat iedereen zich er welkom voelt. De buurt kan bovendien mee verantwoordelijkheid opnemen voor het onderhoud ervan. Door bewoners te betrekken bij de beslissing, uitvoering én de nazorg, ontstaat er een gedeeld traject waarbij men samen zoekt naar geschikte plekken, ze invult en mee onderhoudt. Zo groeit het gevoel van eigenaarschap en verbondenheid.

Engagement binnen buurt- en verenigingsleven moet 'gemakkelijk' zijn:

Een bloeiend verenigingsleven vraagt meer dan alleen infrastructuur. Ook het engagement van bewoners moet ondersteund worden. Vandaag botsen veel vrijwilligers op administratieve obstakels, zoals reglementen, statuten of verzekeringen. Die papierberg werkt ontmoedigend. Daarom is ondersteuning door lokale besturen cruciaal. Door actief hulp te bieden bij het regelwerk en andere verplichtingen kunnen besturen het voor mensen gemakkelijker maken om zich in te zetten in hun buurt of vereniging. Dat verlaagt de drempel en versterkt het maatschappelijk weefsel.

Buurtinitiatieven moeten gefaciliteerd worden door lokaal bestuur:

Lokale besturen hebben een belangrijke rol in het stimuleren van buurtinitiatieven en het opbouwen van gemeenschap. Actief inzetten op community-building helpt om mensen met elkaar in contact te brengen. Elkaar ontmoeten is vaak de eerste stap naar samenwerking, en die ontmoeting kan gestimuleerd worden door laagdrempelige initiatieven of het openstellen van ruimtes.

Vrijetijdsbeleving moet betaalbaar zijn:

Vrije tijd is belangrijk voor welzijn en verbinding, en mag geen luxe zijn. Iedereen moet de kans krijgen om deel te nemen aan het recreatieve en culturele leven van het dorp. Daarbij mag de kostprijs geen drempel vormen. Initiatieven zoals de Uit-Pas tonen hoe een toegankelijke vrijetijdswerking mogelijk is, ook voor mensen in een financieel kwetsbare positie. Zo blijft deelname aan het dorpsleven inclusief en voor iedereen haalbaar.

2.2.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.2.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

Buurtgerichte initiatieven en participatievormen in dorpen en gemeenten: lokale gemeenschappen worden op diverse manieren versterkt door initiatieven die inspelen op participatie, ontmoeting en dienstverlening. Dorpsraden spelen hierin een cruciale rol: zij fungeren als spreekbuis van de inwoners en brengen signalen en behoeften vanuit de dorpen onder de aandacht van het lokaal bestuur. Daarnaast zorgen zij voor een vlotte informatie-uitwisseling tussen inwoners, verenigingen en de gemeente. Deze raden werken sterk participatief en vanuit een bottom-up benadering.

Dorpspunten vormen fysieke ontmoetingsplekken waar ook nuttige voorzieningen gebundeld worden. Ze combineren sociale functie met praktische dienstverlening. Voorbeelden zijn het dorpspunt in Zandvoorde, waar een gemeenteloket geïntegreerd is en outreachende gemeentelijke dienstverlening wordt aangeboden, en het Dorpshuis Achterbroek. Dorpspunten kunnen een alternatief bieden voor het verdwijnen van lokale handel.

Gezellige buren of buurten ontstaan wanneer bewoners zich inzetten voor hun omgeving. Zij verwelkomen nieuwe inwoners, stimuleren buurtinitiatieven, organiseren burenhulp en fungeren als schakel tussen gemeente en buurt. De gemeente ondersteunt dit onder andere via de Dag van de Buren, waarbij ze buurtontmoetingen faciliteert.

In Overijse wordt met KLAP geëxperimenteerd met vernieuwde vormen van burgeradvies. Deze vrijwillige participatievorm herwaardeert het burgerlijk advies en vult bestaande adviesraden zoals de GECORO of Jeugdraad aan.

Een innovatief voorbeeld van mobiele dienstverlening is de Buurtkar in Bornem, een rijdende buurtwinkel en mobiel dienstencentrum. De kar biedt toegang tot zorg- en welzijnsinformatie, gemeentelijke diensten én fungeert als ontmoetingsplek in de buurt.

Binnen de gemeente zorgt een gemeentelijke werkgroep voor ondersteuning van buurtwerk en sociale initiatieven. Medewerkers uit verschillende beleidsdomeinen bundelen er hun krachten om verenigingen te faciliteren en initiatieven te coördineren.

Leegstaande ruimtes kunnen tijdelijk worden herbestemd volgens een pop-upmodel. Deze plekken worden multifunctioneel ingezet als ontmoetingsruimte, sociaal initiatief, dienstverlening of winkel. Door gedeelde huurkosten wordt de financiële drempel verlaagd. Zo'n invulling kan beweging brengen in verlaten plekken, een opstap vormen naar een dorpspunt of evolueren naar een duurzame invulling.

Tot slot maken LEADER-microprojecten het mogelijk om met beperkte administratieve lasten subsidies te verkrijgen, wat kleine lokale initiatieven extra toegankelijk maakt.

2.2.3.2 Opschaling (start)

Nood aan ondersteuning en facilitatie door lokale besturen:

Lokale besturen spelen een essentiële rol in het ondersteunen van het verenigingsleven. Ze kunnen publieke infrastructuur – zoals gebouwen, zalen, pleinen en sportvelden – gratis of tegen een voordelig tarief ter beschikking stellen aan verenigingen. Denk bijvoorbeeld aan het openstellen van speelplaatsen of schoolgebouwen buiten de schooluren voor lokaal gebruik.

Quote: “Verenigingen zijn de motor, maar de gemeenten moeten af en toe olie geven”

Verder is duidelijke communicatie cruciaal: besturen moeten actief informeren over beschikbare steun, infrastructuur en subsidies. Ook kunnen ze helpen bij de promotie van verenigingsactiviteiten via gemeentelijke communicatiekanalen. Door inspirerende verhalen te delen op sociale media of in nieuwsbrieven verhoogt de zichtbaarheid en trots op het lokale engagement.

Een nieuw soort engagement in het verenigingsleven:
Het klassieke, levenslange engagement in verenigingen maakt plaats voor flexibelere vormen van betrokkenheid. Mensen zijn minder geneigd om zich langdurig te binden, maar wel bereid om kortstondig of projectmatig bij te dragen. Het engagement kan versteken als het voor mensen eenvoudiger wordt gemaakt om zich te engageren.

Vereenvoudiging van administratie en regelgeving:
Een belangrijke hinderpaal voor burgers en verenigingen is de complexe regelgeving. Vergunningen, subsidies, verzekeringen, privacywetgeving, enz. vormen vaak een administratieve last die initiatieven ontmoedigt. Daarom is vereenvoudiging noodzakelijk.

Dienstoverschrijdend werken binnen het gemeentebestuur:
Effectief lokaal beleid vraagt samenwerking over de grenzen van diensten heen. Gemeentelijke werkgroepen kunnen daarbij een goed voorbeeld zijn. Een ander voorstel dat wordt gedaan is het aanstellen van een “schepen van dorpsbelangen”, die zich richt op samenhang, inclusie en leefbaarheid in dorpen, met oog voor de specifieke plattelandscontext. Een participatieambtenaar kan een variant op deze rol vervullen, met focus op inspraak en betrokkenheid.

pagina 11 van 27

Kleine gemeenten kunnen hun slagkracht vergroten door samen te werken. Zo kunnen ze bijvoorbeeld gezamenlijk één verenigingsondersteuner aanstellen of expertise bundelen voor projectwerking. Dit maakt het efficiënter én betaalbaarder.

Het klassieke model waarin elke vereniging afzonderlijk functioneert, is steeds minder houdbaar. Door samen te werken kunnen verenigingen materiaal, infrastructuur en vrijwilligers delen. Dit vermindert de werkdruk, maakt initiatieven haalbaarder en vergroot de impact.

Veel verenigingen richten zich traditioneel op een vrij homogene doelgroep. Willen ze toekomstbestendig blijven, dan moeten ze zich openstellen voor meer diversiteit. Dat vraagt inspanningen richting jongeren, ouderen, mensen met een migratieachtergrond, nieuwkomers, kwetsbare gezinnen en mensen met een beperking.

Projecten die hun waarde bewijzen, zouden structureel verankerd (en opgeschaald) moeten worden. Dit kan bijvoorbeeld door een inbedding in de reguliere werking van gemeente of lokale partners. Langdurige financiering is hierbij essentieel. Dat kan via structurele budgetten, maar ook via samenwerking met private partners, cofinanciering of het koppelen van projecten aan sociale of commerciële businessmodellen.

Adviesraden zoals de cultuurraad of jeugdraad vervullen een belangrijke rol in burgerparticipatie, maar kampen vaak met lage opkomst en een gebrek aan diversiteit. Daarom is een herwaardering nodig.

Dorpspunten kunnen als multifunctionele plekken een belangrijke rol spelen in het dorpsleven. Ze combineren functies als ontmoetingsplek, winkel, horeca, overheidsdienstverlening en informatie-uitwisseling.

20.05.2025

duur uitvallen. Sommige lokale besturen bieden wel ondersteuning, zoals gratis gebruik van gemeentelijke zalen voor niet-commerciële initiatieven, maar het beleid verschilt sterk van gemeente tot gemeente.

Gesloten structuren binnen klassieke verenigingen:

Heel wat verenigingen werken nog volgens een vrij gesloten structuur. Ze zijn opgebouwd rond vaste groepen met een sterke interne cultuur, vaak homogeen in termen van leeftijd, achtergrond, levensbeschouwing of taal. De informele dynamiek van “ons kent ons” maakt het moeilijk voor buitenstaanders of nieuwe doelgroepen om zich welkom te voelen of aansluiting te vinden.

Vaste tradities en een herkenbaar imago – bijvoorbeeld “dat is een club voor die en die” – maken het lastig om nieuwe mensen aan te trekken. Hierdoor ontbreekt het vaak aan vernieuwing en doorstroming van ideeën, vrijwilligers en samenwerkingen. In veel gevallen leidt dit tot vergrijzing en verkleining van de groep, met als gevolg dat het voortbestaan van de vereniging in het gedrang komt.

Taalbarrières en culturele verschillen:

Een van de grootste drempels voor participatie is de afstand tussen het klassieke verenigingsleven en mensen met een migratieachtergrond of anderstalige nieuwkomers. Het huidige aanbod is doorgaans afgestemd op de “wit-Vlaamse” traditie van organiseren, wat minder toegankelijk is voor wie andere culturele referentiekaders heeft.

Quote: "Je kunt niet verwachten dat vrijwilligers al het werk rond inclusie alleen dragen – dat vergt ondersteuning."

Hoewel sommige initiatieven al experimenteren met cultuursensitief werken of specifiek gericht zijn op nieuwkomers, blijft dit vaak beperkt en vrijblijvend. Veel verenigingen hebben onvoldoende kennis of ervaring in het omgaan met culturele diversiteit. Er is dus nood aan gerichte ondersteuning en begeleiding bij deze omslag.

Te hoge of langdurige engagementsverklaring:

Traditionele engagementvormen – zoals jarenlange bestuursmandaten of maandelijkse vergaderingen – sluiten niet meer aan bij de verwachtingen en tijdsbesteding van vandaag. Veel verenigingen steunen op een kleine, vaste kern van vaak oudere vrijwilligers die jarenlang dezelfde taken op zich nemen. Dit leidt tot uitputting en een dalende motivatie, een fenomeen dat versterkt werd sinds de coronapandemie.

Tegelijkertijd vinden nieuwe en jongere vrijwilligers moeilijk aansluiting, waardoor verjonging en vernieuwing uitblijven. Het risico bestaat dat verenigingen wegwijnen of verdwijnen wanneer de laatste actieve krachten afhaken. Flexibelere vormen van engagement – zoals kortdurende, projectmatige betrokkenheid – zijn dringend nodig.

Beperkte zichtbaarheid en communicatie van het lokale aanbod:

Een veelgehoorde klacht is dat het lokale verenigingsleven onvoldoende zichtbaar is. Inwoners – zeker nieuwkomers – weten vaak niet welke verenigingen actief zijn, welke activiteiten er plaatsvinden of welke

[illegible]

ondersteuning beschikbaar is. Er ontbreekt een helder en laagdrempelig communicatiekader waarin het volledige lokale aanbod gepresenteerd wordt.

Gebrek aan spontane ontmoetingsplaatsen:

De afname van laagdrempelige ontmoetingsplekken, zoals buurtcafés, kleine winkels of gemeenschapszalen, heeft een merkbare impact op het sociale weefsel in dorpen. Deze informele plaatsen speelden een belangrijke rol in het ontstaan van engagement: mensen leerden elkaar kennen, raakten in gesprek en staken spontaan de handen uit de mouwen.

Zonder dergelijke plekken wordt het moeilijker om nieuwe relaties aan te knopen, ideeën uit te wisselen en mensen op een organische manier bij het dorpsleven te betrekken. Vooral kwetsbare of nieuwe inwoners missen de informele netwerken en routines die essentieel zijn om vlot te participeren in het lokale verenigingsleven.

2.2.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten

Ondernemend platteland

- Kleine economie als ontmoetingsmogelijkheden
- Lokale ondernemers samenbrengen

Gebiedsregisseurs en LEADER-coördinatoren

- Zij zijn verbindende schakels en kunnen multidisciplinaire samenwerking stimuleren

Multifunctioneel ruimtegebruik

- Het multifunctioneel ruimtegebruik is iets dat ook aan bod komt in andere discussies, maar kan ook ingezet worden om het buurt- en verenigingsleven een boost te geven

2.3 TOEGANG TOT KWALITATIEVE PUBLIEKE EN PRIVATE DIENSTEN

2.3.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: We garanderen vlotte toegang tot basisvoorzieningen op het platteland via innovatieve en schaalgerichte oplossingen afgestemd op de noden van elk dorp. Niet alle voorzieningen zijn aanwezig in elke kern, maar bereikbaar in een netwerk van nabijgelegen kernen. Basisvoorzieningen worden georganiseerd door zowel overheden als de gemeenschap zelf. We zorgen voor een inbedding van diensten in lokale netwerken en sociaal kapitaal.

Omschrijving

We verzekeren de plattelandsbewoners een zo vlot mogelijke toegang tot basisvoorzieningen op het platteland. De beperkte aanwezigheid van zowel publieke als private diensten vraagt om creatieve oplossingen zoals mobiele diensten, multifunctionele centra, digitale loketten en lokale samenwerking tussen sectoren.

Diverse strategieën rond basisdienstverlening zijn aangepast aan de schaal en het sociaal kapitaal van elk dorp en de georganiseerde diensten in nabije kernen.

Mobiele en digitale oplossingen zorgen voor een publieke basisdienstverlening voor meer afgelegen dorpen. Deze dienstverlening is afgestemd op de demografische samenstelling van elk dorp. Private diensten zijn ingebed in het lokaal weefsel en werken samen met overheden en burgers. Dankzij gedeelde infrastructuur – coöperatieve winkels, gedeelde werkplekken en hybride zorgpunten – wordt efficiëntie, nabijheid en economische leefbaarheid versterkt.

Vlotte en veilige verbindingen met naburige kernen zijn daarbij belangrijke sporen in functie van toegankelijkheid tot basisdienstverlening. Als aanvulling op het formele aanbod stimuleren we informele initiatieven waarbij burens en bewoners elkaar helpen

2.3.2 Aanvullingen door de deelnemers

- Het aanbod van publieke diensten en voorzieningen is het gezicht van de overheid.
- Het is dan ook belangrijk dat een lokaal bestuur een globale visie opmaakt over het aanbod van diensten en voorzieningen in relatie tot zijn deelgemeenten en dorpskernen waarbij de keuzes beargumenteerd worden.
- Cruciaal hierin zijn samenwerking op bovenlokale/regionale schaal en ondersteuning van de lokale besturen vanuit de provinciale en Vlaamse overheden.
- In een dergelijke visie wordt een evenwicht gezocht tussen fysieke, mobiele en digitale diensten.
 - Het is belangrijk om aandacht te hebben voor de digitale kloof en deze te verkleinen met vorming, digipunten en -helpers, bijvoorbeeld via lokale dienstencentra, bibliotheken ...
 - Fysieke aanbod moet er zijn, menselijk contact is belangrijk. De plaatsen waar dit aangeboden wordt, zijn bereikbaar (link met mobiliteitsvisie, mobiliteitsknooppunten).
 - Aanvullend op dit aanbod kan een mobiel aanbod van diensten een oplossing bieden o.a. voor kwetsbare groepen zoals ouderen, mensen die minder mobiel zijn, geen of een klein netwerk hebben.
- Het aanbod aan nabije dienstverlening en voorzieningen is afgestemd op de noden van de gebruikers (burgers) die betrokken worden bij de uitbouw van het aanbod. Gebruikers zijn op de hoogte van dit aanbod. Dit gebeurt met een communicatiestrategie die inzet op verschillende kanalen.
- (het concept van) dorpspunten kan/kunnen aan de behoeften tegemoet komen. Ze hebben het potentieel om te fungeren als dienstverleningshubs waar publieke en private diensten aangeboden worden. Een voorwaarde om een duurzaam dienstenaanbod uit te bouwen op het platteland is dat er eerst gewerkt wordt aan buurtwerking en gemeenschapsvorming als basis voor betrokkenheid en vertrouwen.

- In het geheel van voorzieningen en diensten geven we een plaats aan private diensten. We werken hiervoor samen met de lokale ondernemers. Een model van publiek-private samenwerking kan een oplossing bieden om een geïntegreerd aanbod op maat van de lokale gemeenschap te voorzien en de rendabiliteit voor de ondernemers te bewaken. Voorbeelden hiervan zijn samenwerkingen rond een lokaal voedselbeleid zoals coöperaties en lokale markten.

2.3.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

De huidige realiteit op het vlak van aanbod aan publieke en private diensten en voorzieningen is dat de basisvoorzieningen verdwijnen of niet in elk dorp meer aangeboden (kunnen) worden. Dit leidt tot het ontstaan van een netwerkdenken waarbij voorzieningen en diensten enerzijds gedeeld worden tussen dorpen onderling en anderzijds tussen landelijke gemeenten en steden. In een dergelijk netwerkdenken heeft mobiliteit een zeer belangrijke verbindende rol. Initiatieven als dorpsrestaurants, lokale markten, dorpspunten... zijn plaatsen waar diverse diensten kunnen samenkomen in dienstverleningshubs.

Het lokaal bestuur is de regisseur van het aanbod aan diensten en voorzieningen vanuit een duidelijke visie waarin keuzes gemaakt worden en een evenwicht gezocht wordt tussen een fysiek, digitaal en mobiel aanbod dat aangepast is aan de noden en opgemaakt is met betrokkenheid van de inwoners. Samenwerking met lokale ondernemers, inwoners en buurgemeenten is hierbij cruciaal. Kernprincipes zijn inclusiviteit, nabijheid en bereikbaarheid van diensten.

Hierbij is het nodig om specifiek aandacht te hebben voor kwetsbare groepen in de samenleving die minder mobiel zijn en een minder sterk sociaal netwerk hebben. Een nieuw model van dienstverlening moet inclusief zijn en mag niet leiden tot sociale uitsluiting. Aandacht voor inclusieve vervoersoplossingen op maat is een uitgangspunt. Niet enkel fysieke bereikbaarheid is een issue. Ook de digitale kloof is een realiteit waarmee omzichtig moet omgesprongen worden.

2.3.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

Om te komen tot een kwalitatief aanbod van publieke en private diensten werden op basis van goede praktijken een aantal acties besproken die we moeten verderzetten in de toekomst. Deze komen neer op:

- het versterken van de sociale cohesie en gemeenschapszin;
- het ontwikkelen van een visie;
- een netwerkaanpak waarbij samenwerking, bereikbaarheid en infrastructuur sleutelementen zijn;
- inzetten op communicatie en kennisdeling.

Gemeenschapszin en verbondenheid tussen mensen is een basisvoorwaarde om te komen tot een warme en verbonden gemeenschap en dus ook tot een kwalitatief aanbod van diensten op maat. Om gemeenschapsopbouw te stimuleren is het belangrijk om bestaande netwerken te valoriseren en sociale cohesie te bevorderen door gebruik te maken van het aanwezige sociale weefsel, zoals sportclubs, scholen,

lokale verenigingen, buurtcomités, dorpsfeesten en bewonersplatforms, als toegangsportalen naar basisdiensten.

Het ontwikkelen van een dorpsvisie wordt expliciet benoemd als een waardevolle praktijk om de noden van elk dorp te detecteren en daarop beleid en acties af te stemmen. Deelnemers verwezen hierbij naar concrete methodes zoals Dorp in Zicht en Veerkrachtige Dorpen als goede voorbeelden. Het samen met burgers onderzoeken wat de specifieke behoeften van het dorp zijn, vormt het uitgangspunt. Participatie en bottom-up werken zijn hierbij kernwoorden. Het detecteren van de noden is geen eenmalige actie, maar een continue dialoog en samenwerking. In combinatie met professionele ondersteuning door Vlaamse overheid, provincie, middenveldsorganisaties,... laat dit toe om structureel in te spelen op wat er lokaal leeft, kan je werken op maat en voelen burgers zicht verantwoordelijk en meer betrokken. Het werken vanuit een dorpsvisie maakt het gemakkelijker om acties te plannen en de nodige middelen te zoeken.

Quote: “Het is belangrijk dat je mensen samenbrengt en onderzoek doet in je eigen dorp. Met andere woorden met je inwoners kijken naar de noden van het dorp.”

Er wordt gepleit voor het belang van een netwerkaanpak: i.e. een netwerk van publieke en private basisdiensten die niet per se allemaal in elk dorp aanwezig hoeven te zijn, maar via samenwerking en mobiliteit voor iedereen bereikbaar zijn.

Deze samenwerking bestaat uit samenwerking met inwoners, lokale ondernemers en lokale besturen. Belangrijk is om de samenwerking ook structureel te verankeren met een goede afstemming en duidelijke samenwerkingsovereenkomsten, zoals samenwerkingsovereenkomsten. Aanvullend op deze afspraken wordt aangeraden om te werken met een onafhankelijke “dorpsverbinder” of dorpscoördinator, die als vertrouwenspersoon kan optreden en bruggen slaan tussen inwoners, overheid en diensten.

Ook het multifunctioneel gebruik van infrastructuur en gemeenschapsruimtes als ontmoetingsplek wordt omschreven als een goede praktijk. Deze laagdrempelige ontmoetingsplaatsen waar verschillende generaties en doelgroepen samenkomen, zoals dorpshuizen, brede scholen, lokale dienstencentra, dorpsrestaurants,... zijn belangrijk om de gemeenschap te versterken via sociale cohesie en integratie. Dergelijke initiatieven moeten toegankelijk zijn voor iedereen (inclusiviteit) dus ook voor kwetsbare groepen.

Daarnaast bieden dergelijke ontmoetingsplekken ook koppelkansen om basis- en aanvullende diensten aan te bieden op één plaats en deze plaatsen te ontwikkelen tot draaischijf van ontmoeting en dienstverlening, i.e. dienstenhub.

Verder is communicatie en kennisdeling over inspirerende voorbeelden een hefboom die ervoor kan zorgen dat niet elke dorpsgemeenschap en lokaal bestuur telkens opnieuw het ‘warm water moet uitvinden.’ Via actieve communicatie over bestaande initiatieven, de verspreiding van goede praktijken via nieuwsbrieven, sociale media en de lokale pers kunnen anderen geïnspireerd en geïnformeerd worden. Centraal in dit verhaal staat samenwerking o.a. met de inwoners. Dit betekent dat er een vrijwilligerswerking moet opgezet worden. Binnen het vrijwilligerswerk wordt vastgesteld dat het moeilijker wordt om langdurige

engagementen te vragen. Een oplossing hiervoor kan zijn om meer projectmatig te werken waarbij korte, afgebakende engagementen worden aangeboden in plaats van langdurige verplichtingen.

Quote: "Wat goed kan werken is om in projectgroepen te werken en korte trajecten voor te stellen, niet alleen langdurige engagements."

Vanuit het streefbeeld van nabije en bereikbare dienstverlening waarbij niet alle voorzieningen overal aangeboden worden, is het nodig om in te zetten op een goed mobiliteitsbeleid. Initiatieven zoals gezamenlijke vervoersoplossingen (carpoolen naar diensten, fietsdelingssystemen, duo-fietsen voor minder mobiele personen) die toegang tot diensten verbeteren.

2.3.3.2 Opschaling (start)

Om goede praktijken op vlak van publieke en private diensten en voorzieningen op te schalen is het belangrijk om te starten vanuit duidelijke en bewezen goede praktijken en deze verder uit te rollen. Dit vraagt het inventariseren van deze praktijken, kennisdeling en communicatie en het verankeren van pilootprojecten in reguliere werking.

Zorg bij het opstarten van een traject voor het ontwikkelen van een dorpsvisie dat dit participatief gebeurt met betrokkenheid van de inwoners en aandacht voor alle doelgroepen, inclusief kwetsbare personen en jeugd. Blijf hierbij niet wachten tot de mensen zelf komen, maar ga actief naar de doelgroepen toe. M.a.w. ga outreachend te werk. Dit is zeker het geval bij (niet-georganiseerde) jongeren, deze bereik je niet via een klassiek vergadermodel, maar je moet zoeken naar strategieën die aansluiten bij hun leefwereld via scholen, cafés, jeugdbewegingen,... Niet enkel jeugd vraagt een specifieke aanpak, in feite moet je de verschillende doelgroepen specifiek benaderen om hun engagement te krijgen.

Zoek naar middelen voor pilootprojecten en om deze in te bedden in reguliere werking wanneer ze hun nut bewezen hebben. Combineer hiervoor middelen van overheden, bedrijven en burgers via publiek private samenwerking met een belangrijke rol voor lokale ondernemers.

Bij het opzetten van een vrijwilligersnetwerk is het naast aandacht voor de duurtijd van de engagementen (kort vs. lang) ook essentieel om in te zetten op de diversiteit van talenten in het dorp, en vrijwilligers te laten participeren op basis van wat zij graag doen en goed kunnen. Zo verhoog je betrokkenheid, stimuleer je zelfontplooiing en wordt vrijwilligerswerk aantrekkelijker en duurzamer.

*Quote: "Het is belangrijk om in je groep zowel denkers als doeners te hebben."
"Een dorpssteam kan ideeën hebben, maar je hebt ook mensen nodig om het uit te voeren."*

Om succesvol te zijn is het belangrijk om afspraken te maken over de rolverdeling en opvolging, niet enkel tussen de verschillende bestuursniveaus (verticaal), maar ook tussen lokale besturen (horizontaal) en tussen lokale besturen en burgerinitiatieven (ondernemersinitiatieven). Dit doe je best in samenwerkingsovereenkomsten.

De rol van de Vlaamse en provinciale overheden ligt bij het faciliteren en ondersteunen van de lokale werking. D.w.z. kaders en middelen aanreiken, expertise delen, inspireren, maar het lokale initiatief en eigenaarschap respecteren. Wat betreft de middelen is er een duidelijke nood aan structurele financiering ter vervanging van de vele projectoproepen. Daarnaast is het belangrijk om beleidsmatige samenhang over domeinen en bestuursniveaus heen na te streven voor een maximale impact.

2.3.3.3 Drempels (stop)

Een belangrijke drempel voor meer kwalitatieve publieke en private dienstverlening en voorzieningen is de huidige manier van financiering die vooral via projectwerking loopt. Niet alleen bemoeilijkt dit de verankering op lange termijn en duurzaamheid, het zorgt ook voor concurrentie tussen de besturen, organisaties, ... terwijl er meer samenwerking nodig is.

Verder zorgt de versnippering van beleidsverantwoordelijkheid voor een gebrek aan samenhang en lange termijnvisie. Verschillende domeinen (mobiliteit, welzijn, cultuur, economie, ...) en bestuursniveaus zijn betrokken, maar werken vaak nog onvoldoende samen. Er is nood aan een nieuw governance model met een duidelijke rolverdeling, verantwoordelijkheden en draagvlak.

Zoals reeds aan bod gekomen is bij de goede praktijken en de actiesporen is het vinden en binden van vrijwilligers een belangrijke uitdaging. Er is een tekort aan vrijwilligers, zeker voor langdurige engagementen. Post-corona zijn mensen meer geneigd om voor kortere, afgebakende taken te kiezen, wat de continuïteit bemoeilijkt.

Naast de drempels die bereikbaarheid (mobiliteit en vervoersoplossingen) bieden voor fysieke dienstverlening zijn er ook drempels voor digitale dienstverlening. Niet iedereen kan of wil gebruik maken van digitale dienstverlening. Het is belangrijk om in te zetten op opleiding en ondersteuning. In beide gevallen is er het risico op uitsluiting, zeker voor kwetsbare groepen.

Quote: “Een digitale stap kan je niet tegenhouden, maar je moet zorgen dat mensen die niet mee zijn ondersteuning of alternatieven krijgen.”

Een laatste drempel is de veranderende maatschappelijke context. De veranderende samenstelling van dorpen, vergrijzing, verschuiving in vrijwilligerswerk en toenemende individualisering bemoeilijken het bouwen aan duurzame netwerken en structuren. Het individueel of particulier belang primeert soms boven het algemeen belang. Organisaties of dorpskernen zijn terughoudend om samen te werken of hun plek te delen. Er moet bereidheid zijn om over het eigen muurtje te kijken en samenwerking op te zoeken, niet ieder op zijn ‘eiland’ blijven.

De goede praktijken, mogelijkheden voor opschaling en drempels die in dit subfacet aan bod zijn gekomen hebben raakvlakken met het concept van het verbonden dorp en zijn 5 dimensies (dorp als systeem, interne verbondenheid, externe verbondenheid, digitale verbondenheid en verbondenheid met de maatschappelijke uitdagingen) alsook het Europese beleid rond Smart Villages dat aan de basis ligt van de verbonden dorpen.

2.4 EEN LAAGDREMPELIG AANBOD VAN WELZIJN EN ZORG

2.4.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: We bouwen aan een toegankelijk, geïntegreerd en lokaal verankerd zorg- en welzijnsaanbod op het platteland, met aandacht voor samenwerking, inclusie en innovatieve vormen van zorg. De focus ligt op eerstelijnszorg, outreachend werk en buurtgericht werk.

Omschrijving

We streven naar een geïntegreerd, goed afgestemd en laagdrempelig zorg- en welzijnsaanbod. Dat vraagt om nauwe samenwerking en coördinatie tussen verschillende aanbieders met oog voor alle aspecten van fysieke en mentale gezondheid – van armoede en vereenzaming tot werk, mobiliteit, leren, sociale integratie en wonen.

De eerste lijn, outreachend werken en de buurt spelen een heel belangrijke rol. Professionele zorg wordt aangevuld door initiatieven zoals sociale economie, mantelzorg en vrijwilligerswerk. Gespecialiseerde hulp kan decentraal georganiseerd worden via lokale medische centra, in de nabijheid van gemeenschappen. We zetten in op (digitale) inclusie, zodat ook kwetsbare groepen vlot toegang houden tot informatie en online dienstverlening en niet geïsoleerd raken in een steeds digitaler wordende samenleving.

Dankzij haar rust en ruimte biedt het platteland bovendien unieke kansen voor zorgvormen gericht op 'ontkoppeling'. Denk aan zorgboerderijen, revalidatiecentra of initiatieven rond mentaal welzijn.

2.4.2 Aanvullingen door de deelnemers

In dorpen verdwijnen steeds meer fysieke diensten zoals bankkantoren en mutualiteiten. Vooral voor kwetsbare groepen leidt de digitalisering tot uitsluiting. De rol van lokale verbindingsfiguren zoals dorpsverbinders en vrijwilligers wordt daarom steeds belangrijker, maar zij krijgen te weinig ondersteuning. Armoede en eenzaamheid blijven grote uitdagingen.

Een mogelijke oplossing ligt in multifunctionele ontmoetingsplekken zoals 'open huizen', die sociale cohesie bevorderen en laagdrempelige hulp bieden. Lokale besturen zijn hierin cruciaal, maar hebben meer bestuurskracht, personeel en een zichtbare, outreachende aanpak nodig. Belangrijk is ook de versterking van de samenwerking tussen formele en informele zorg.

Tot slot vraagt de problematiek om een geïntegreerde beleidsaanpak waarbij sectoren zoals zorg, wonen en welzijn nauwer samenwerken met flexibele budgetten en zonder strikte domeingrenzen.

Aandachtspunten:

- Verdwijning van fysieke voorzieningen bemoeilijkt toegang tot dienstverlening.
- Digitalisering sluit kwetsbare groepen uit.
- Vrijwilligers en zorgzame buurtactoren hebben meer ondersteuning nodig.
- Armoede en eenzaamheid vragen blijvende aandacht.
- 'Open huizen' en cohousing bevorderen verbondenheid en toegankelijke zorg.
- Lokale besturen moeten versterkt worden en meer verbindend werken.
- Nood aan betere samenwerking tussen formele en informele zorg.
- Nood aan geïntegreerde beleidsaanpak over sectoren heen.

Ontbrekende elementen zijn het ontwikkelen van kleinschalige, zorgzame gemeenschappen met een lokale of gebiedsgerichte aanpak, waarbij samenwerking centraal staat – zowel tussen verschillende dorpen als over beleidsdomeinen heen. Er wordt gestreefd naar een sterke link met zorginstellingen en zorgboerderijen, met oog voor de noden van gebruikers. Belangrijk is het vormen van onderlinge netwerken, het organiseren van lerende netwerken en het stimuleren van inspiratie en samenwerking. Tegelijk is er aandacht nodig voor het spanningsveld tussen de waardevolle inzet van vrijwilligers en de steeds hogere verwachtingen die aan deze inzet verbonden zijn.

2.4.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.4.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

De besproken praktijken vormen een rijk palet aan lokale welzijnsinitiatieven, verspreid over dorpen en plattelandsregio's, met als rode draad het creëren van toegankelijke, geïntegreerde en lokale zorg- en ondersteuningsnetwerken die vertrekken vanuit de leefwereld van kwetsbare bewoners. Vier hoofdlijnen zijn in de praktijken te onderscheiden:

1. Nabije, geïntegreerde en laagdrempelige zorg- en welzijnsdiensten. De opbouw van een lokale, zichtbare en laagdrempelige eerstelijnszorg die mensen toeleidt naar meer gespecialiseerde hulp. Dit vereist samenwerking over sectoren heen en een cultuur van gedeelde verantwoordelijkheid. Bijvoorbeeld de combinatie van een Overkophuis, Huis van het Kind en een sociaal huis op één plek met een welzijnsaanbod per levensfase, sociale vrijwilligers als brugfiguur en de toepassing van een breed geïntegreerd onthaal dat organisaties als OCWM, CAW en de mutualiteiten verbindt. Ook straatambassadeurs binnen het project 'Zorgzame buurten' nemen deze verbindende rol op om zorgnoden door te verwijzen aan de hand van een doorverwijskaart.

Quote: "Hoe wij dat een beetje zien binnen algemeen welzijn is dat je werkt met drie thematische huizen: een Huis van het Kind, voor iedereen met een welzijns- of zorgvraag tot 12 jaar; dan een hoofdkwartier/huis voor jongeren tot 21-25 jaar; en voor volwassenen eigenlijk een soort frontoffice sociaal huis."

2. Sociale cohesie, gemeenschapsvorming en participatie. Het versterken van dorpsgemeenschappen gebeurt vanuit de bewoners zelf, waarbij sociale verbondenheid fungeert als buffer tegen armoede, eenzaamheid en uitsluiting. Voorbeelden zijn straatambassadeurs, LaefHoês in Nederland en outreachende projecten vanuit de scholen of vanuit een sociale kruidenier gekoppeld met een mobiele ambtenaar die inzet op rechtentoeleiding en sociale nabijheid.

Quote: “Wat soms een ingang kan zijn, zijn die sociale vrijwilligers... En om van daaruit mensen op te vangen en te begeleiden of door te verwijzen. Want die drempel om meteen naar het zorgcentrum te stappen of hulp te vragen is soms groot en een sociale vrijwilliger kan een goede ingang zijn, waar we echt in het platteland van kunnen leren.”

3. Arbeidsparticipatie en zinvolle dagbesteding voor kwetsbare doelgroepen. Werk, natuur en voeding worden ingezet als middel om empowerment, re-integratie en mentaal welzijn te versterken. Zo zet de Gooikenshoeve in op een zinvolle dagbesteding en sociale integratie van kwetsbare jongeren, en ‘Boer en zorg’ verbindt de lokale landbouw met zorginstellingen, maar ook zorgvragen vanuit landbouwers. Voor zorgboerderijen is er meer vraag vanuit instellingen dan er aanbod is. Groene zorg kan ook een oplossing betekenen voor mensen met een burn-out of psychische zorgvraag. Anderzijds bieden opleidingen binnen de landbouw ook opportuniteiten aan ex-gedetineerden en kansarmen die vaardigheden leren voor de arbeidsmarkt.
4. Duurzaamheid en lokale kringenlopen in zorg en voeding. Duurzaamheid wordt verbonden met welzijn door ecologische en sociale systemen lokaal te verankeren (energie, voedsel, arbeid). Projecten die inzetten op korte keten met zorgcentra en scholen als afnemers, het LEADER-project ‘Boer en zorg’ die de brug maakt tussen zorgcentra en lokale producenten om de samenwerking met lokale landbouwers te bevorderen met als doel een duurzame en lokale keuken te ontwikkelen in de zorginstelling. Energiek Pelt helpt kwetsbare huishoudens in energiearmoede met een energiescan op maat en vervanging van energieverslindende toestellen gekoppeld aan gedragsbegeleiding.

De initiatieven delen een gemeenschappelijke visie waarin nabijheid, samenwerking en gemeenschapskracht centraal staan. Zorg en welzijn worden niet enkel als professionele dienstverlening gezien, maar als een collectieve verantwoordelijkheid die in dorpen gedragen wordt door een netwerk van burgers, vrijwilligers en formele hulpverleners.

Door in te zetten op laagdrempelige toegang, interdisciplinaire samenwerking, activeren en lokale kringlopen ontstaat een toekomstgericht model van zorgzame buurten waarin ook kwetsbare groepen een plaats krijgen. Dit vraagt om blijvende ondersteuning, financiering, cultuurverandering en vertrouwen in lokale netwerken.

2.4.3.2 Opschaling (start)

Om welzijn en zorg in landelijke regio's toegankelijker te maken, wordt ingezet op mobiele en outreachende dienstverlening, zodat ook kwetsbare groepen in afgelegen dorpen bereikt worden. Interdisciplinaire

2.4.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten

- Lokale dienstverlening en toegankelijkheid: Er wordt gepleit voor een meer geïntegreerde aanpak, zoals lokale servicecentra of 'sociale huizen' in dorpen die als aanspreekpunt kunnen dienen voor verschillende vormen van zorg en ondersteuning. De complexiteit van het huidige zorglandschap maakt het moeilijk voor mensen om de juiste hulp te vinden.
- Gemeenschapsofbouw en solidariteit: Er wordt benadrukt dat sociale cohesie en onderlinge zorg belangrijke factoren zijn. Initiatieven zoals zorgboerderijen, buurtambassadeurs en alternatieve valuta voor diensten-uitwisseling worden genoemd als manieren om gemeenschappen te versterken.
- Uitdagingen in de zorgsector: Tekorten aan zorgpersoneel, burn-out en de aantrekkelijkheid van zorgberoepen worden als problemen aangekaart. Ook wordt de nood aan psychologische ondersteuning voor verschillende doelgroepen genoemd.
- Financiering en duurzaamheid: De discussie raakt aan de spanning tussen projectmatige financiering en de behoefte aan structurele ondersteuning voor zorginitiatieven. De rol van overheden, vrijwilligers en de private sector in het leveren van zorg wordt besproken.
- Bredere maatschappelijke thema's: Onderwerpen als digitale inclusie, energiearmoede, mobiliteit in landelijke gebieden en de reconversie van kerken komen aan bod als gerelateerde uitdagingen die impact hebben op zorg en welzijn.
- De deelnemers erkennen de complexiteit van het onderwerp en de noodzaak om verschillende beleidsdomeinen te betrekken bij het zoeken naar oplossingen. Er wordt gepleit voor ruimte om te experimenteren en innoveren in de aanpak van zorg en welzijn in landelijke gebieden.

BIJLAGE:

Deelnemer toekomstatelier 'Een warme gemeenschap' – 20/05/2025	
Kabinet Crevits	Boeren op een Kruispunt
Vlaamse Landmaatschappij	Landelijke Gilden
Vlaams Parlement	RURANT
Vlaams Ruraal Netwerk	Saamo
LEADER-gebied Pajottenland +	Samen Ferm
Plattelandscentrum Meetjesland	Vlaamse Vereniging Dorpsbelangen
Provincie Oost-Vlaanderen	Ferm vzw
Provincie West-Vlaanderen	Dorpsraad Kortemark-Handzame
Gemeente Hove	

////////////////////////////////////